

ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKNING NAZARIY VA AMALIY MASALALARI

Akbarov Alijon Ikrom o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish ingliz tili 3-bosqich talabasi

Phone: +998507530053

E-mail: aliyakbarov18@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy tilshunoslikning nazariy asoslari va amaliy yo'nalishlari tahlil qilinadi. Lingvistik tadqiqotlarning yangi metodologiyalari, til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro ta'sir, shuningdek, til o'zgarishlarining zamonaviy shakllari ko'rib chiqiladi. Asosiy e'tibor tilshunoslikdagi amaliy masalalar, jumladan, tarjima nazariyasi, internet tilshunosligi va korpus lingvistikasi kabi sohalarga qaratilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy tilshunoslik, nazariya, amaliyot, til va jamiyat, internet tilshunosligi, korpus lingvistikasi.

Annotation: This article analyzes the theoretical foundations and practical directions of modern linguistics. It examines the development of new research methodologies, the interaction between language and society, and the modern forms of language change. Special attention is given to practical issues such as translation studies, internet linguistics, and corpus linguistics. The article highlights the importance of theoretical knowledge in understanding language and the role of practical applications in real-world communication processes.

Keywords: modern linguistics, theory, practice, language and society, internet linguistics, corpus linguistics.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы и практические направления современной лингвистики. Рассматриваются развитие новых исследовательских методологий, взаимодействие языка и общества, а также современные формы языковых изменений. Особое внимание уделяется практическим вопросам, таким как теория перевода, интернет-лингвистика и корпусная лингвистика. В статье подчеркивается значение теоретических знаний для глубокого понимания языка и роль практических приложений в реальных процессах коммуникации.

Ключевые слова: современная лингвистика, теория, практика, язык и общество, интернет-лингвистика, корпусная лингвистика

Kirish. Tilshunoslik insoniyat tafakkuri va ijtimoiy hayotining eng nozik qatlamlarini o'rganuvchi fan sifatida doimiy rivojlanib bormoqda. Ayniqsa, XXI asrda

ilm-fan va texnologiya taraqqiyoti tilshunoslikning nazariy va amaliy yo‘nalishlarini yangi bosqichga olib chiqdi.

Asosiy qism. Zamonaviy tilshunoslik bugungi kunda nafaqat tilning ichki tuzilishini o‘rganuvchi nazariy fan, balki jamiyatning ijtimoiy, madaniy, psixologik va texnologik taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan kompleks ilmiy yo‘nalish sifatida rivojlanmoqda. Globallashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda turli xalqlar o‘rtasidagi madaniy aloqalarning kengayishi tilshunoslik oldiga yangi ilmiy vazifalarni qo‘ymoqda. Endilikda til faqat grammatik qoidalar yoki lug‘at boyligi doirasida emas, balki inson tafakkuri, muloqot jarayonlari, madaniy qadriyatlar, sun‘iy intellekt, kompyuter lingvistikasi va raqamli texnologiyalar bilan o‘zaro bog‘liq holda tadqiq etilmoqda. Shu sababli zamonaviy tilshunoslik nazariy va amaliy yo‘nalishlarning uyg‘unligi asosida rivojlanib, til hodisalarini chuqurroq anglash hamda ularni amaliyotga samarali tatbiq etish imkonini bermoqda.

Nazariy tilshunoslikning asosiy vazifalaridan biri tilning ichki qonuniyatlarini, uning fonetik, leksik, morfologik, sintaktik va semantik tizimlarini ilmiy asosda tadqiq etishdan iborat. Bunda til birliklarining shakllanishi, rivojlanishi va o‘zaro munosabatlari lingvistik nazariyalar asosida izohlanadi. So‘nggi yillarda kognitiv tilshunoslik, pragmalingvistika, sotsiolingvistika, psixolingvistika, diskurs tahlili hamda korpus lingvistikasi kabi yo‘nalishlarning rivojlanishi tilni inson tafakkuri va kommunikativ faoliyat bilan bog‘liq holda o‘rganish imkoniyatlarini kengaytirdi. Xususan, kognitiv yondashuv tilni inson ongida kechadigan bilish jarayonlarining muhim tarkibiy qismi sifatida talqin qilsa, pragmalingvistika nutqning vaziyatga bog‘liq xususiyatlarini va muloqot ishtirokchilarining kommunikativ maqsadlarini tahlil qiladi. Natijada zamonaviy tilshunoslik tilning nafaqat tuzilishini, balki uning real nutqdagi qo‘llanish qonuniyatlarini ham chuqur o‘rganishga xizmat qilmoqda.

Amaliy tilshunoslik esa nazariy bilimlarni ta‘lim, tarjimashunoslik, lug‘at tuzish, nutq madaniyati, kompyuter lingvistikasi, avtomatik tarjima tizimlari, matnlarni qayta ishlash, ovozni tanish va sun‘iy intellekt texnologiyalariga tatbiq etish bilan shug‘ullanadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan hozirgi davrda elektron lug‘atlar, milliy til korpuslari, avtomatik tahrirlash dasturlari, mashinali tarjima tizimlari hamda sun‘iy intellekt asosida ishlovchi til modellari tilshunoslikning amaliy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Ushbu texnologiyalar ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish, xorijiy tillarni o‘qitish sifatini yaxshilash, rasmiy hujjatlar va ilmiy matnlarni tezkor tahlil qilish hamda turli tillar o‘rtasida samarali axborot almashinuvini ta‘minlashda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, milliy tillarning raqamli makondagi mavqeini mustahkamlash, ularning elektron resurslarini yaratish va lingvistik ma‘lumotlar bazalarini boyitish zamonaviy tilshunoslikning eng dolzarb amaliy vazifalaridan biri hisoblanadi. Nazariy va amaliy yondashuvlarning o‘zaro uyg‘unligi esa tilshunoslik fanining yanada rivojlanishiga,

ilmiy tadqiqotlar sifatining oshishiga hamda tilni o'rganish va undan foydalanishning yangi imkoniyatlarini yaratishga xizmat qilmoqda.

Zamonaviy tilshunoslik endilikda nafaqat tilning ichki tizimini o'rganish bilan, balki til va jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni ham tahlil qilish bilan shug'ullanmoqda. Ushbu maqolada zamonaviy tilshunoslikning asosiy nazariy yondashuvlari va amaliy yo'nalishlari haqida so'z yuritiladi.

Zamonaviy tilshunoslikning nazariy asoslari

Bugungi tilshunoslikda bir nechta yetakchi nazariy yo'nalishlar shakllangan:

Strukturalizm — tilni yagona tizim sifatida o'rganish;

Generativ grammatika (N. Xomsky) — til qobiliyatining inson ongidagi tabiiy xususiyat sifatida qaralishi;

Kognitiv tilshunoslik — til va tafakkur o'zaro aloqasini o'rganish;

Sotsiolingvistika — til va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish.

Ushbu nazariyalar tilning tabiati va funksiyalarini chuqurroq anglash imkonini bermoqda.

Zamonaviy dunyoda tilshunoslik amaliyotida quyidagi sohalar muhim o'rin tutmoqda:

Bugungi globallashuv davrida tarjima nafaqat adabiy, balki siyosiy, iqtisodiy va texnologik sohalarda ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Tilshunoslar tarjimada madaniy kontekst va milliy o'ziga xoslikni saqlash muhimligini ta'kidlamoqda.

Internet tilshunosligi

Internet va raqamli kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi natijasida yangi lingvistik hodisalar paydo bo'ldi. So'z qisqarishlari, emoji tilining shakllanishi, yangi so'z yasaliş jarayonlari zamonaviy tilshunoslikda o'rganilmoqda.

Korpus lingvistikasi. Til materiallarini elektron shaklda yig'ish va tahlil qilish imkonini beruvchi korpus lingvistikasi tilshunoslikda ilmiy tadqiqotlarning aniq va empirik usullar bilan olib borilishini ta'minlamoqda.

Til va jamiyat: o'zaro ta'sir. Bugungi kunda til jamiyatdagi ijtimoiy, madaniy va siyosiy o'zgarishlardan bevosita ta'sirlanmoqda.

Masalan, gender tengligi, ijtimoiy adolat kabi mavzular lingvistik ifodalanishda o'z aksini topmoqda.

Sotsiolingvistika va pragmatika kabi sohalar bu o'zgarishlarning nazariy va amaliy tahlilini olib bormoqda.

Xulosa:

Zamonaviy tilshunoslik keng va murakkab sohalarni qamrab olgan. Tilshunoslikning nazariy asoslari tilni chuqurroq tushunishga yordam bersa, amaliy yo'nalishlar esa tilning kundalik hayotdagi va ilmiy-texnikaviy rivojlanishdagi ahamiyatini ochib bermoqda. Tilshunoslik fanining zamonaviy yutuqlari til va jamiyat o'rtasidagi aloqalarni yanada kengroq va aniqroq tahlil qilish imkonini bermoqda.

Kelgusida tilshunoslikdagi yangi metodlar va texnologiyalarning qo'llanilishi til haqidagi tasavvurlarimizni yanada boyitadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Chomsky, N. Syntactic Structures. — The Hague: Mouton, 1957.
2. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of Language. — Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
3. G'ulomov, N. O'zbek tili leksikologiyasi. — Toshkent: O'qituvchi, 1981.
4. Safarov, Sh. Tilshunoslik nazariyasi asoslari. — Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2009.
5. Yusupova, D. Zamonaviy tilshunoslik va til o'zgarishlari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
6. Coulmas, F. Sociolinguistics: The Study of Speakers' Choices. — Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
7. Abdulxayev, A. Zamonaviy o'zbek adabiy tili taraqqiyoti. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2018.
8. McEnery, T., & Hardie, A. Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice. — Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
9. Madiyeva M. "Some translation conventions English language brands in Uzbek" *Academicia: An International Multidiciplinary Research Journal*. ISSN: 2249-7137 Vol.12, Issue 07, July 2022. – P. 151-156.